

P. Luykx

Als geboren en getogen Amsterdammer heb ik de Plantagebuurt altijd als zeer bijzonder ervaren. Het aantrekkelijke van dit stadsgedeelte lag niet alleen in het besef dat zich daar Artis bevond, maar ook in de door mij als 19e-eeuws ervaren sfeer. De lommerrijke Plantage Middenlaan was voor mij een soort Champs-Élysées, waar de blokken statige herenhuizen de tijd van het fin-de-siècle weerspiegelden.

Een waar 19e-eeuws 'Paleis' was voor mij het Aquariumgebouw uit 1882 (architecten G.B. en A. Salm) dat achter de imponerende façade allerlei zoölogische heerlijkheden verborg. Tegenover Artis ligt, contrasterend met de gloednieuwe gevel van het vernieuwde bejaardentehuis Sint Jacob, een ander opvallend 19e-eeuws bouwwerk: het grote vrijstaande huis op de hoek van de Plantage Lepellaan. Aan dit pand kleven voor mij bijzondere herinneringen omdat daarin lange tijd de familie Van Ebbing, waaraan ik geparenteerd ben, heeft gewoond. Deze uiterst fraaie stadsvilla, met een naastliggende grote tuin langs de Lepellaan, heeft reeds op mij als kind diepe indruk gemaakt. De deftige ingang en de hoge voorname vertrekken spraken de taal van een voorbijgeë poëque. Het was, zoals de schrijfster Carry van Bruggen opmerkte, 'een huis uit een verhaal'.¹

In een aflevering van de serie 'Amsterdamse Monumenten' is er reeds iets over dit interessante huis geschreven.²

De bouwheer, Johannes Coninck Westenberg, was in het Amsterdam van de late 19e eeuw een bekende persoonlijkheid. Van beroep commissienair in assurantiën was hij gedurende vele jaren raadslid en bovendien twee keer wethouder, eerst van financiën en later van publieke werken.³

Het was tijdens zijn eerste wethouderschap, in 1874, dat hij de architecten Willem Springer (1815-1907)⁴ en diens zoon Jan (1850-1915)⁵ opdracht gaf voor hem een huis in de Plantage te ontwerpen en te bouwen. In genoemd jaar had Willem Springer als assistent-stadsarchitect van B. de Greef de leiding over de verbouwing van de houten schouwburg aan het Leidseplein (in 1890 verbrand). Zijn zoon Jan was opzichter bij zijn vaders werken en had zich als zelfstandig architect reeds enige naam verworven. Het is niet onmogelijk dat J. Coninck Westenberg in zijn functie van raadslid

en nog meer als wethouder de beide architecten reeds enige tijd kende.

Het huis is een gaaf voorbeeld van de late eclectische bouwtrant, waarbij verschillende motieven, ontleend aan renaissance en barok worden gecombineerd. Door de toepassing van ongepleisterde baksteen en plastische sierdelen in natuursteen en portlandcement kunststeen is een schilderachtig effect verkregen dat zeer verschilt met de oudere witgepleisterde gevels elders in de Plantage.

Een bijzonder accent geven de beide geschilderde metalen beelden boven in de voorgevel. De figuur links stelt een man voor met een sikkels in de rechterhand, de figuur rechts is die van een omhulde vrouw, die haar rechterhand warmend boven een vlampot houdt. Gelet op de attributen en de houding zullen hier de seizoenen zomer en winter zijn voorgesteld.

Het interieur van het huis valt op door de fraai geproportioneerde en gegroepede ruimten. Het centrale punt is de hal met de daarachter liggende ronde mahoniehouten trap naar boven. Terzijde liggen aan de kant van de Plantage Middenlaan twee kamers en suite en aan de kant van de tuin een

Het huis op een foto van juli 1977. Links de Plantage Middenlaan gezien naar de Muiderpoort

Ontwerp voorgevel, Pl. Lepellaan; daarnaast ontwerp linker-zijgevel, Pl. Middenlaan (Uit Bouwk. Bijdragen 24e deel, 1878)

achthoekige eetkamer met ronde serre, die oorspronkelijk grensde aan een keuken. In vrijwel alle vertrekken en de vestibules zijn de originele wandbekledingen in stuc, marmer en hout vrijwel intact.

Buiten de in Bouwkundige Bijdragen 1878 afgedrukte ontwerptekeningen zijn er nog twee niet uitgevoerde handgetekende ontwerpen van het huis bewaard gebleven. Deze – blijkbaar eerste – ontwerpen laten een situatie zien die aanmerkelijk afwijkt van het uitgevoerde plan. Bij de geveltekening ontbreken de erkerachtige risalieten aan de voorzijde en is de hoek met de Middenlaan afgerond. De vensters hebben gebogen bovenlateien (draagbalken). Door een ontworpen souterrain zijn de vensters daarvan vlak boven het straatniveau zichtbaar. De doorsnede-tekening laat een andere indeling zien. Door het souterrain ligt de centrale hal hoger dan de hier zeer ruime ingangsvestibule; een trap vormt de overgang. Het trappenhuis is niet aan de

achterzijde maar aan de kant van de tuin gesitueerd. Bij vergelijking van beide ontwerpen moet gezegd worden dat het tweede, latere, ontwerp in alle opzichten fraaier is.

Met de voltooiing in 1876 was de bouwgeschiedenis van het pand nog niet ten einde. In het jaar 1893 heeft de reeds genoemde architect Jan Springer in opdracht van dezelfde J. Coninck Westenberg het huis aan de achterzijde een uitbreiding gegeven.⁶ Deze bevatte een keuken met bijkeuken, een gangetje met uitgang naar de Middenlaan en nog enige kleine vertrekken, deels onderkelderd. Ter plaatse van de oude keuken naast de eetkamer kwam er een tuinkamer, overlopend in een uitgebouwde serre. Deze serre toont typische neorenaissance-details; J. Springer werkte in die tijd veel in deze stijl. De gevel van genoemde aanbouw aan de Plantage Middenlaan werd in dezelfde vorm opgetrokken als die van het oudere gedeelte. De verdere

*Hal met trap,
juli 1977*

*Niet uitgevoerd
ontwerp voorgevel,
daarnaast idem
linker-zijgevel (Partic.
collectie. Foto G.Th.
Delemarre, K.H.I.
Utrecht)*

*De grote serre,
juli 1977*

jaren bleef het huis van ingrijpende veranderingen verschoond.⁷ Na het overlijden van J. Coninck Westenberg in 1907 bleef de weduwe in het huis wonen.⁸ Nadat in 1916 ook zij was overleden kocht de schilder en makelaar J. van Waalwijk het huis. Deze bleef er wonen tot in het jaar 1922, toen het pand werd verkocht aan de koopman Josephus van Ebbing. De familie Van Ebbing, die twee generaties lang het huis heeft bewoond, heeft goede zorg gedragen voor het in stand houden ervan. De enige wijziging die in die periode werd aangebracht was een verbouwing van de keuken in de aanbouw tot een woonkamer. Na het vertrek van de dames Van Ebbing in 1980 leek de toekomst van het monu-

mentale pand even onzeker. Thans heeft de huidige eigenaar besloten het geheel op te knappen en het zo weer een waardige woonfunctie te geven.

●

¹ Wonen en Wetenschap in de Plantage, 1982 p. 49.

² Amsterdamse Monumenten 1983 afl. 2 p. 27.

³ Gem. Arch. Amsterdam, Pers.verz. Personalia

⁴ Bouwk. Weekblad 16 maart 1907.

⁵ Maandbl. v. B. Kunsten 2, (1925) p. 124-150.

⁶ Gem. Arch. Amsterdam, Bouw- en Woningtoez. Portef. 181 nr. 13545 19 april 1893.

⁷ In 1907 werd achter de tuin aan de Plantage Lepellaan een koetshuis gebouwd naar ontwerp van de architecten Staal en Haalmeijer.

⁸ Gem. Arch. Amsterdam, Woningreg. Bev. Reg. P 15 p. 118.

*De kant van de tuin,
juli 1977*

(Afbeeldingen uit
Atlas Gemeentear-
chief, behalve de niet
uitgevoerde
ontwerpen)